

УДК 657.12. 008

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.45306

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

© К. Р. Немашкало

В дослідженні розроблений методичний підхід, що дозволить провести оцінку функціонування соціального капіталу на макро-, мезо-, та мікроекономічних рівнях, що складається з оцінки соціального капіталу та оцінки впливу соціального капіталу на ефективність економічної системи в рамках якої він відтворюється. Визначена відмінність у поняттях «оцінка соціального капіталу» та «оцінка функціонування соціального капіталу»

Ключові слова: соціальний капітал, методичний підхід, оцінка соціального капіталу, функціонування, функціонування соціального капіталу

It is developed a methodical approach that will allow performance evaluation of social capital at the macro-, meso- and micro levels, which consists of evaluation of social capital and evaluation of the impact of social capital on the effectiveness of economic system in which it is reproduced. It is determined the difference in terms of «evaluation of social capital» and «evaluation of the functioning of social capital»

Keywords: social capital, methodical approach, evaluation of social capital, functioning, performance of social capital

1. Вступ

У сьогоднішній соціальний капітал почали використовувати при дослідженні різних соціальних та економічних систем. Ефективність економік з високим рівнем функціонування соціального капіталу визначає соціально-економічний розвиток і зростання якості життя населення, виступає конкурентною перевагою різних учасників ринку та підсистем соціально-економічної системи, забезпечуючи його власникам реальні економічні вигоди, пов'язані з економією витрат, додатковим приростом національного продукту і доходу.

2. Постановка проблеми

Регулювання таким складним процесом як функціонування соціального капіталу потребує науково обґрунтованої та практично придатної системи вимірювань. Оцінка функціонування соціального капіталу є важливою науково-практичною проблемою. Адже соціальний капітал – чинник розвитку національної економіки, управляти яким можна лише на основі науково обґрунтованої та придатної до завдань практики системи оцінки. Однак, незважаючи на той факт, що багато аспектів соціального капіталу розглядалися і розглядаються багатьма вченими, методичне забезпечення його оцінювання як несуперечлива система знань ще не сформувалося. Для регулювання процесів функціонування соціального капіталу необхідно, насамперед, створення теоретично обґрунтованої і практично придатної для цих цілей системи вимірювань. Тому метою статті є розробка методичного підходу до оцінки функціонування соціального капіталу для будь-якою економічної системи.

3. Літературний огляд

Методологія виміру соціального капіталу розвивалась разом з теорією соціального капіталу. Історично, перші спроби оцінити соціальний капітал відбувались на макрорівні та належать Ф. Фукуяма [1],

Р. Патнем [2], К. Грутаерта та Т.Бастелара [3], Красилова А. Н. [4] та іншим. Оцінкою на мезорівні займалися Дж.Малуссіо, Л.Хаддад і Дж. Мей [5], С. Грутаерт [6], Сергеева Л. Н. [7]. В роботах М. Фафчампс та Б. Минтен [8], Дороніної М. С., Нечепуренко А. І. [9], Д'яченко Ю. Ю. [10], Кузьмін А. І. [11] відображені спроби оцінити соціальний капітал мікрорівня. Природа соціального капіталу обумовлює його переплетення на всіх рівнях: макро-, мезо- та мікро- і переходить на макроекономічний рівень як суспільне благо.

4. Основна частина – методичний підхід оцінки функціонування соціального капіталу.

Оцінку функціонування соціального капіталу необхідно визначати, конкретизуючи рівень управління ним та аналізу: мікроекономічний (родина, неформальні групи та об'єднання, колективи, підприємства установи, партії, економічні альянси, асоціації), мезоекономічний (певні території – райони, міста, області), макроекономічний рівень (країни та їх об'єднання).

Перш ніж розробляти методичний підхід до оцінки функціонування соціального капіталу, слід приділити увагу поняттям «оцінка» та «функціонування».

Аналіз наукових публікацій [9, 12, 13] показав, що на даний час не існує усталеного підходу до трактування терміну «функціонування». Так, тлумачний словник української мови визначає функціонування як «виконувати свої функції; бути в дії, діяти» [14]. Функції соціального капіталу є ресурсом суспільства в досягненні колективного блага. Аналіз літературних джерел [9, 12, 13] підтверджує, що всі автори одноставні в розгляді функціонування з точки зору процесного підходу.

Будь-який капітал, які б форми він не приймав, завжди збережує свою основну функцію – постійно знаходиться в процесі руху. Обороти соціального капіталу є найважливішою умовою його функціонування.

ня в економічній системі. Тому для дослідження закономірностей функціонування соціального капіталу необхідно також використовувати відтворювальний підхід. Відтворення соціального капіталу здійснюється в процесі його обороту.

Сутність процесного та відтворювального підходів до функціонування соціального капіталу лежить у площині його формування та використання в процесі обороту.

Перший етап кругообороту соціального капіталу передбачає формування соціального потенціалу через нагромадження ресурсу зв'язків та організації соціальних мереж, формування довіри та норм і правил поведінки. В якості основного причинного фактора виникнення соціального капіталу можна назвати обов'язкову інтеграцію індивіда, економічного суб'єкта до системи соціальних відносин. Це, насамперед, капітал спілкування, взаємної довіри та взаємодопомоги, який формується внаслідок міжособистісних економічних відносин. Соціальний капітал є результатом організованої взаємодії і тому завжди має суспільну природу. Слід погодитися з Буркинським Б.В., що джерелами соціального капіталу, які визначають структуру соціального капіталу виступають ціннісна орієнтація, міжособистісна взаємодія, солідарність та організації (органи влади, підприємства, установи, громадські організації) [15].

Другий етап припускає використання соціального капіталу та комерціалізацію соціального потенціалу: використання довіри, норм та правил поведінки, накопичених зв'язків в рамках певних мереж.

Тому оцінка функціонування соціального капіталу повинна бути двоскладовою: за етапами кругообороту цього капіталу. Перша складова – це оцінка безпосередньо соціального капіталу, а саме його стану, друга – вплив його на результативність економічної системи, в межах якої він відтворюється.

Під оцінкою соціального капіталу розуміється система показників найбільш істотних на даний час властивостей соціально-економічної системи та правил вибору на підставі варіантів можливих станів системи.

Під оцінкою функціонування соціального капіталу розуміється система показників, що відображають стан виконання функцій соціального капіталу.

Функціонуючий капітал в процесі свого використання знаходиться в постійному русі як в рамках діяльності окремих суб'єктів господарювання, так і в економічній системі країни в цілому. Цей рух капіталу в економічному процесі супроводжується постійною видозміною його форм.

Необхідно сформувати структуру системи оцінки функціонування соціального капіталу, яка дозволить оцінити складні властивості процесу функціонування соціального капіталу на стадіях його формування та використання. Властивості соціального капіталу є складними та їх неможливо безпосередньо виміряти, а можливо лише оцінити, тобто виконати сукупність процедур щодо визначення рівня відповідності об'єкта оцінювання його функціональному призначенню.

Складність структури соціального капіталу обумовлює необхідність використання для оцінки

складових ресурсів різнопланових параметрів, методів розрахунку показників та форм оцінки. Як зазначають М. А.Бендикова та Є. В. Джамай для якісної та об'єктивної оцінки капіталу, що має нематеріальне підгрунття, потрібні, як правило, не більше трьох вимірюваних параметрів для оцінки кожного різновиду складової капіталу ... плюс один інтегральний показник, який має відбивати різноплановість діяльності організації [16]. В остаточному підсумку, оцінка функціонування соціального капіталу є двоскладовою і має багатшарову структуру (рис. 1).

Для формування інтегрального показника соціального капіталу на стадії формування, який потрібен для координації та регулювання функціонування соціального капіталу, здійснюється згортання часткових показників соціального капіталу в один інтегральний. До часткових показників соціального капіталу певного рівня регулювання відносяться показники складових соціального капіталу: довіри, норм та цінностей, соціальної мережі. Крім того, при оцінці функціонування соціального капіталу, необхідно враховувати вплив цього виду капіталу на економічну систему, в межах якої він використовується.

На думку В. Сікори, соціальний капітал, що фактично становить 78 % у сукупному багатстві розвинених ринкових економік, стає головним напрямком економічного мислення у сфері економічного розвитку [17]. Соціальний капітал макроекономічного рівня формується на основі соціальних капіталів мікро- та мезоекономічного рівнів.

Соціальний капітал, що формується на мікрорівні визначається діяльністю людей всередині інституціональних одиниць (підприємство, домогосподарство, мікрорайон, невеликий населений пункт). Це ресурси (політичні, адміністративні, фінансові, інформаційні та інш.), якими володіє будь-яка інституційна одиниця, що включена у соціальну мережу. З економічної точки зору означений вид соціального капіталу впливає на зростання ефективності підприємницької діяльності за допомогою зниження трансакційних витрат; веденні переговорів та укладанні контрактів; здійсненні моніторингу; здійсненні специфікації і захисту прав власності; дотриманні договірних зобов'язань; слідуванні загальними правилами поведінки для всіх учасників ринку і т. д.

Соціальний капітал мезорівня можна визначити, як ресурс що належить не лише окремій інституційній одиниці, а й певній соціальній групі. Накопичення соціального капіталу на мезорівні (регіон, де діють певні асоціації, де виникають і взаємодіють бізнес-структури та об'єднання) впливає на стабільність всієї соціально-економічної системи. На цьому рівні соціальний капітал проявляється у відносинах між економічними агентами регіону, об'єднань галузевих профспілок, галузевих підприємств, горизонтально і вертикально інтегрованих компаній.

Соціальний капітал макрорівня (відносини між інституційними секторами) реалізується через дії інституційного та нормативного середовища щодо забезпечення суспільної довіри і співробітництва в масштабах ринків і економічної системи в цілому.

Слід підкреслити необхідність досліджувати та регулювати функціонування кожного з означених рівнів капіталу комплексно, при цьому незадовільне

функціонування одного із рівнів соціального капіталу призводить до недостатньої ефективності економічної системи в цілому.

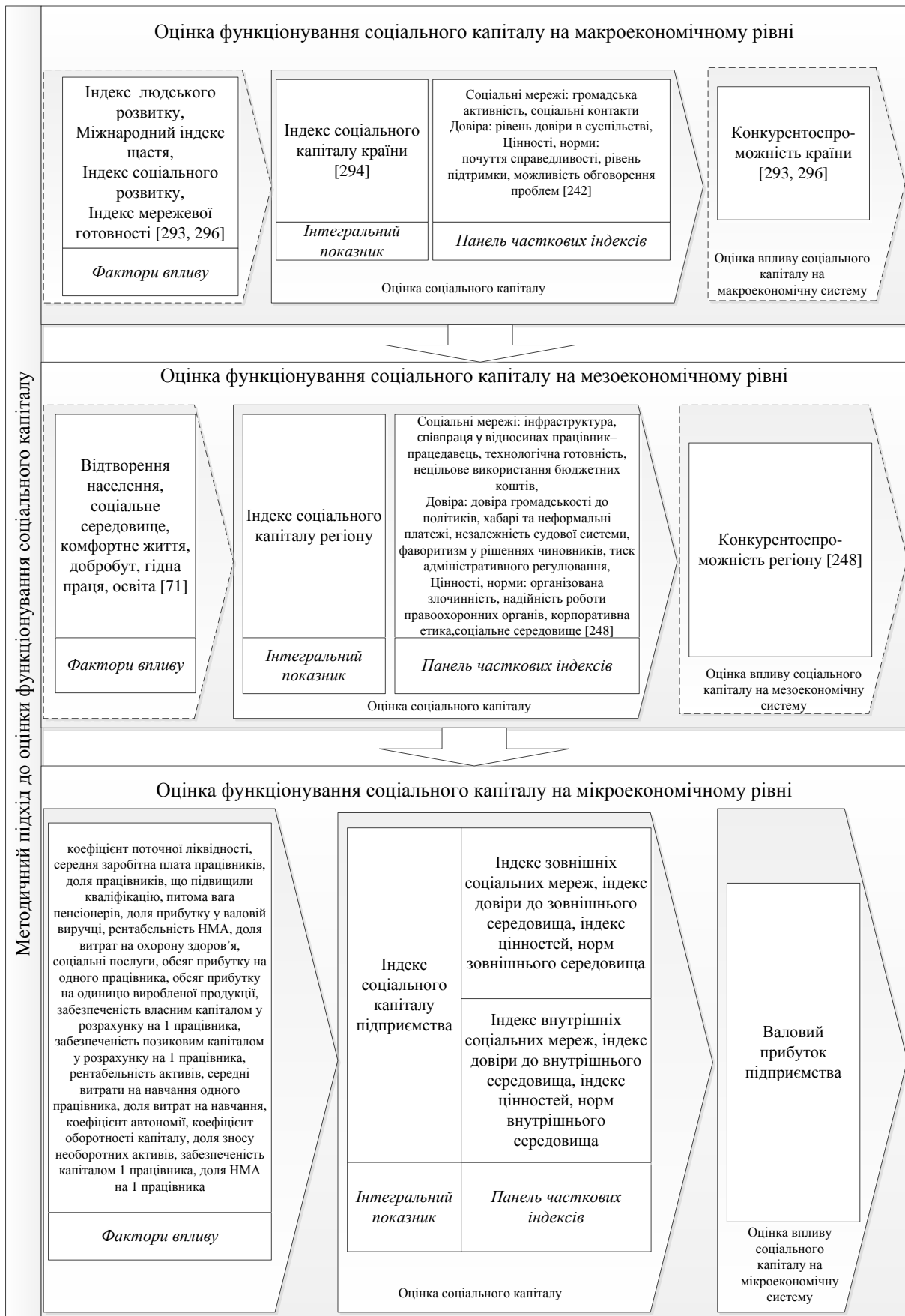

Рис. 1. Методичний підхід до оцінки функціонування соціального капіталу

5. Апробація результатів дослідження

Запропонований методичний підхід до оцінки функціонування соціального капіталу був апробований на мікрорівні на базі ВАТ «Турбоатом».

6. Висновки

В ході дослідження був розроблений методичний підхід щодо оцінки функціонування соціального капіталу на макро-, мезо- та мікроекономічних рівнях. В рамках цього методичного підходу вважається, що головною метою функціонування соціального капіталу є підвищення ефективності функціонування економічної системи, в рамках якої він споживається. Тому подальше дослідження повинно бути націлено на формування напрямків щодо накопичення соціального капіталу на усіх рівнях існування.

Література

1. Fukuyama, F. Social Capital and Civil society [Text] / F. Fukuyama // IMF Working Paper. – International Monetary Fund, 2000. – 18 p. – Available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0074.pdf>
2. Putnam, R. Making democracy work: civic tradition in modern Italy [Text] / R. Putnam. – Princeton: Princeton University Press, 1994 – 280 p.
3. Grootaert, C. Understanding and measuring social capital: a synthesis of findings and recommendations from the social capital initiative [Text] / C. Grootaert, T. Bastelaer. – The World Bank. – Washington: DC, 2001. – 31 p.
4. Красилова, А. Н. Социальный капитал как инструмент анализа неравенства в российском обществе [Текст] / А. Н. Красилова // Мир России. – 2007 – № 4 – С. 160–180.
5. Maluccio, J. Social capital and household welfare in South Africa, 1993–1998 [Text] / J. Maluccio, L. Haddad, J. May // Journal of Development Studies. – 2000. – Vol. 36, Issue 6. – P. 54–80. doi: 10.1080/00220380008422654
6. Grootaert, C. Understanding and measuring social capital: a synthesis of findings and recommendations from the social capital initiative [Text] / C. Grootaert, T. Bastelaer. – The World Bank. – Washington: DC, 2001. – 31 p.
7. Сергеева, Л. Н. Кількісне вимірювання соціального капіталу територіальної громади [Текст] / Л. Н. Сергеева, Ю. О. Шульга // Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. – 2009. – № 1 (4). – С. 88–92.
8. Fafchamps, M. Social Capital and the Firm: Evidence from Agricultural Trade [Text] / M. Fafchamps, B. Minten. – The World Bank. – Washington: DC, 1999. – 33 p.
9. Дороніна, М. С. Управління економічними та соціальними процесами підприємства [Текст]: монографія / М. С. Дороніна. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2002. – 432 с.
10. Д'яченко, Ю. Ю. Вплив соціального капіталу на розвиток персоналу промислових підприємств [Текст] / Ю. Ю. Д'яченко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво: зб. наук. праць. – Луганськ, 2009. – № 21. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2009_21/49Dyach.htm
11. Кузьмин, А. Социальный капитал в развивающихся организациях [Текст] / А. И. Кузьмин // Экономичный простір. – 2008. – № 16. – С. 107–113.
12. Журавльова, І. В. Система управління соціальним капіталом підприємства як підгрунтя формування сприятливого бізнес-середовища [Текст]: зб. матер. V Міжн. наук.-прак. конф. / І. В. Журавльова, К. Р. Немашкало // Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання. – Київ: МІБО КНЕУ, 2011. – С. 52–55

13. Коулман, Дж. Капитал социальный и человеческий [Текст] / Дж. Коулман // Общественные науки и современность. – 2001. – № 3. – С. 122–139.

14. Словник української мови [Електронний ресурс] // Академічний тлумачний словник. – Режим доступу: <http://sum.in.ua>

15. Управление человеческими ресурсами [Текст] / под ред. М. Пула, М. Корнера. – СПб.: Питер, 2002. – 1200 с.

16. Бендиков, М. А. Интеллектуальный капитал развивающейся фирмы: проблемы идентификации и измерения [Електронний ресурс] / М. А. Бендиков, Е. В. Джамай. – Режим доступу: <http://www.dis.ru>

17. Сікора, В. Виступ на круглому столі „Безпека економічних трансформацій” [Текст]: зб. ст. / В. Сікора; за ред. Я. А. Жаліла // У кн.: Від соціального забезпечення до соціальної політики. – К.: Сатсанга, 2001. – 100 с.

References

1. Fukuyama, F. (2000) Social Capital and Civil society. IMF Working Paper. International Monetary Fund, 18. Available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0074.pdf>
2. Putnam, R. (1994). Making democracy work: civic tradition in modern Italy Princeton University Press, 280.
3. Grootaert, C., Bastelaer, T. (2001). Understanding and measuring social capital: a synthesis of findings and recommendations from the social capital initiative The World Bank. Washington: DC, 31.
4. Krasilova, A. N. (2007). Sotsialnyy kapital kak instrument analiza neravenstva v rossiyskom obschestve [Social capital as an instrument of the analysis of inequality in Russian society]. Mir Rossii, 4, 160–180
5. Maluccio, J., Haddad, L., May, J. (2000). Social capital and household welfare in South Africa, 1993–1998. Journal of Development Studies, 36 (6), 54–81. doi: 10.1080/00220380008422654
6. Grootaert, C., Bastelaer, T. (2001). Understanding and measuring social capital: a synthesis of findings and recommendations from the social capital initiative The World Bank. Washington: DC, 31.
7. Serhieieva, L. N., Shulha, Yu. O. (2009). Kilisne vymiryuvannia sotsialnoho kapitalu terytorialnoi hromady. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu: zbirnyk naukovykh prats, 1 (4), 88–92.
8. Fafchamps, M., Minten, B. (1999). Social Capital and the Firm: Evidence from Agricultural Trade. The World Bank. Washington. DC, 33.
9. Doronina, M. S. (2002). Upravlinnia ekonomichnyh ta sotsialnyh protsesamy pidpryemstva: Monohrafiia. Kharkiv: Vyd. KhDEU, 432.
10. Diachenko, Yu. Yu. (2009). Vplyv sotsialnoho kapitalu na rozvytok personalu promyslovykh pidpryemstv. Ekonomika. Menedzhment. Pidpryemnytstvo. Luhansk, 21. Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2009_21/49Dyach.htm
11. Kuzmin, A. (2008). Sotsialnyy kapital v razvivayuschih organizatsiyah Ekonomichnyi prostir, 16, 107–113.
12. Zhuravlova, I. V., Nemashkalo, K. R. (2011). Sistema upravlinnia sotsialnym kapitalom pidpryemstva yak pidgruntia formuvannia spriyatlyvoho biznes-seredovyscha. Pidpryemnytska diialnist v Ukraini: problemy rozvytku ta rehuliuвання: zbirnyk materialiv V Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii. Kyiv. MIBO KNEU, 52–55
13. Koulman, Dzh. (2001). Kapital sotsialnyy i chelovecheskiy. Obschestvennyie nauki i sovremennost, 3, 122–139.
14. Slovyk ukrainskoi movy. Akademichnyi tлумachnyi slovyk. Available at: <http://sum.in.ua>

15. Pula, M., Kornera, M. (Eds.) (2002). *Upravlenie chelovecheskimi resursami SPb: Piter, 1200.*

16. Bendikov, M. A., Dzhamay, E. V. *Intellektualnyiy kapital razvivayusheysya firmy: problemy identifikatsii i izmereniya.* Available at: <http://www.dis.ru>

17. Sikora, V.; Zhalila, Ya. A. (Ed.) (2001). *Vystup na kruhlomu stoli „Bezpeka ekonomichnykh transformatsii” U kn.: Vid sotsialnoho zabezpechennia do sotsialnoi polityky.* Kiev: Satsanha, 100.

*Рекомендовано до публікації д-р екон. наук Гонтарева І. В.
Дата надходження рукопису 25.05.2015*

Немашкало Каріна Ромеовна, старший викладач, кафедра менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця, пр. Леніна, 9а, м. Харків, Україна, 61166
E-mail: karina.nemashkalo@bk.ru

УДК 336.71

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.45492

ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

© О. Б. Васильчишин

У статті проаналізовано етапи злиття та поглинання в банківській системі, розглянуто ефективність контролю за станом капітальної бази банків як основи реорганізації банківської системи України, визначено проблеми ефективності процесів злиття та поглинання банків на сучасному етапі реорганізації банківської системи України та обґрунтовано ефективні тенденції процесів злиття та поглинання як напрям підвищення капіталізації банківської системи України

Ключові слова: банк, злиття банків, поглинання банків, реорганізація, банківська система, консолідація, концентрація

Stages of mergers and acquisitions in the banking system are analyzed, an effectiveness of control over the capital base of banks as a basis for restructuring the banking system of Ukraine is considered, the problems of efficiency of mergers and acquisitions of banks at the present stage of reorganization of the banking system of Ukraine are defined and effective trends of mergers and acquisitions as the direction of increasing capitalization of the banking system of Ukraine are proved

Keywords: bank, merger of banks, acquisition of banks, reorganization, banking system, consolidation, concentration

1. Вступ

На сьогодні банки України діють в умовах підвищеної ризикованості ринкового середовища, що ставить відповідні вимоги до забезпечення та підтримки їх фінансової стійкості, вибору раціонального варіанта розміщення ресурсів, оцінки та контролю своєї діяльності. Адже основними чинниками несприятливої кон'юнктури є економічні та політичні відносини із Російською Федерацією, ведення воєнних дій на сході України, значне зменшення обсягів торгівлі та діяльності малого та середнього бізнесу, припинення функціонування та окупація великої кількості промислових підприємств. Таким чином, актуальним є дослідження процесів злиття та поглинання банківських установ як одне з найпоширеніших методів розвитку, який застосовують у даний час великі й успішні компанії.

Стратегічною метою реорганізації банківських установ є підвищення фінансової стійкості вітчизняної банківської системи в цілому та окремого банку зокрема, забезпечення капіталізації банківської системи, стабільне функціонування платіжної системи, повернення довіри та захист інтересів клієнтів банківських установ, покращення фінансового стану та концентрації капіталу банків, розширення та покращення якості банківських послуг та продуктів що в цілому позитивно вплине на економіку країни.

2. Постановка проблеми

Метою даної роботи є дослідження та уточнення теоретичних, та практичних аспектів здійснення процесів злиття та поглинання в банківській системі України. Для досягнення поставленої мети передбачено постановку, формулювання і розв'язання наступних наукових і практичних задач, а саме: визначити й проаналізувати етапи злиття та поглинання в банківській системі України; розглянути та дослідити ефективність контролю за станом капітальної бази банків як основа реорганізації банківської системи України; визначити проблеми ефективності процесів злиття та поглинання банків на сучасному етапі реорганізації банківської системи України та обґрунтувати ефективні тенденції процесів злиття та поглинання як напрям підвищення капіталізації банківської системи України.

3. Літературний огляд

Протягом багатьох років вітчизняні та зарубіжні вчені намагаються зрозуміти мотивацію, що спонукає учасників корпоративного ринку та банківського бізнесу активно використовувати в своїй діяльності стратегії злиття та приєднання. Так теоретичним фундаментом досліджень у даній галузі можна вважати праці зарубіжних вчених П. А. Гохана, Б. Каллая, С. Ріда, Р. Фосте-